

הדף היומי

בועזרת החנוכה לאדם מדעים נתחיל מסכת זבחים

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת זבחים - דף ב

הקדמה לסדר קודשים.

הכנה לקראת ביאת המשיח.

החפץ חיים בספרו "ליקוטי הלכות" (ספר שנכתב כדרכו של הר"ף על שאר חלקי הש"ס, כתב החפץ החיים על ההלכות החמורות שבקודשים) בהקדמה כתב מילים מרוממות מצד אחד, ומחייבות עד אין קץ מצד שני, ומאריך מאוד בענין הגדול והמרומם שיש בלימוד סדר קודשים למרות פרטיו הרבים ועניניו המסופעים שעל פניו נראה שאינו שייך לחיי היום יום, ועיי"ש באריכות גדולה. אבל את סוף דבריו המאירים נביא כלשונם וראויים הם למי שאמרם, "ואז נוכל לדרוש בטח מד' יתברך שיביא לנו משיח צדקנו ויבנה לנו בית הבחירה, כי אנו מצדנו מוכנים לכל ענייני העבודה, וכשיראה ד' יתברך שישראל מכינים עצמן לדעת דיני העבודה בכל הלכותיה ועומדים ומצפים מתי יגיע זכר זה למעשה בודאי יחיש לגאלנו ויבנה לנו בית תפארתנו כי מכיון שאנחנו עשינו את שלנו הוא בודאי יעשה את שלו וכו', וישבו אלינו ברחמים ונזכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א."

הלימוד הוא מעשה הקרבת הקרבן.

מפורסמים דברי הרמב"ם בסוף פירושו למשניות במנחות "כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה וחסאת, ואמרו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה בית המקדש בימיהם, ועל כן ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנות ולשאת ולתת בהן ולא יאמר הרי הן דברים שאין צורך להן בזמן הזה כמו שאומרים רוב בני האדם."

המסכתות ועניינם.

מסכת זבחים - עוסקת בעבודת הקרבנות שהם ה"זבח". מסכת מנחות - עוסקת בעיקר בהקרבת המנחות והנסכים שהם חלק בלתי נפרד מעבודת הקרבנות אשר מתבצעת בבית המקדש. מסכת חולין - קשורה לדיני השחיטה אבל מצד השחיטת חולין, והתבאר כל ענייני השחיטה והטרפות, ועוד הלכות בבעלי חיים, כיסוי הדם, שילוח הקן, וכו'. במסכת ערכין - מצאנו את עניני הקדשה והערכה כלומר הסיבות שהחפץ נהיה קדוש שבעקבותיו מוטל על האדם להביאם לבית המקדש. במסכת מעילה - נתבאר האיסור למעול (למול) בדברים הקדושים. מסכת תמורה - עוסקת בהחלפת הקרבנות הן בהחלפת הבהמה המסוימת שהוקדשה או לצורך ענין אחר. מסכת כריתות - באה ללמדנו את הסיבות המחייבות את האדם להביא קורבנו לפני ה'. מסכת בכורות - נלמד את עניני בכור שקדוש מרחם הוא, וכן עוד נושאים הקשורים למעשר בהמה. במסכתות תמיד ומדות - למדנו את מבנה המקדש צורתו ועניני הפנימיים. במסכת קינים - בה סיים רבינו הקדוש את עניני סדר קדשים נלמד את הקרבת קרבן העוף.

הקרבתות בכללות

כתב הרמב"ם בהקדמתו בפירוש המשניות לסדר קודשים "ראיתי לדבר בחלקי הקרבנות. ואכלול מהם קודם שאתחיל לפרש הסדר הזה. ואשר הביאנו לכך עם היות חלוקתן דבר מבואר וכולן מפסוקי התורה ואי אפשר לחדש בהן ולא לדקדק היות הענין זה ר"ל ענין הקרבנות כבר אבד בעונותינו הרבים ואין משיגין בו אלא מעט מלני אדם ואין זכרו מורגל אצל שאם אפילו נשא ונתן בו לפי שאין שם מעשה לקיים ההרגל ואין שואל ואין דורש ואין מבקש על שום דבר מהן כל עיקר עד שנשנתו בו החכם הגדול עם הסכל מן ההמון. ורוב התלמידים אינן יודעים מן הקרבנות אפילו מה שנאמר בהם פסוקים רבים." ננסה ללקט את עקרי סוגי הקרבנות ועניינם כפי שביאר הרמב"ם בהקדמה, וכן בעל התפא"י בהקדמתו לסדר קודשים.

מהדברים הקרבים ע"ג המזבח, יש מהם מבעלי חיים, יש מגידולי קרקע ויש מהדומם. בעלי חיים בפשטות נקראים בכל מקום "קרבן" או "זבח". מגידולי קרקע נקראים "קרבן מנחה". ומהדומם הם "נסכים".

בקרבנות הבאים מבעלי חיים מצאנו "צאן" "בקר" "חורים ובני יונה". "בקר" בקטנות נקרא "עגל", אח"כ "בן בקר", וכאשר מגיע לגיל שנתיים נקרא "פר". "צאן" - "כבשים", בקטנותו נקרא "טלה", לאחר שנה נקרא "כבש", ולאחר שנתיים נקרא "איל". "עזים", בקטנותו נקרא "נדי", לאחר שנה "שעיר", וכן שנתיים נקרא "תיש".

הבאים מגידולי קרקע, למנחות חטים ושעורים, שמן ולבונה, יין לנסכים. הקרב ע"ג המזבח מן הדומם, מים בניסוך המים בחג הסוכות, ומלח הנמצא בכל הקרבת קרבן.

בקרבנות הבאים מבעלי החיים, "קודשי קודשים" ויש "קודשים קלים", מהם יש "קרבנות ציבור" ויש "קרבן יחיד". בכלל "קודשי קודשים", עולה, חטאת (הפנימיות והחיצונית) ואשם. בכלל "קודשים קלים", שלמים, תודה, בכור, מעשר ופסח. קרבן יחיד שייך בכל הנוצר, וציבור שייכים רק בחטאת פנימית וחיצונית, עולה ושלמים. ואין הציבור מביאים קרבן מן העוף כלל.

"קרבנות ציבור" (הרבה מעניינם למדנו בשליח סנהדרין, ב' הפרקים הראשונים של מסכת שבוועות, וכמוכן זה עתה לאורך מסכת הוריות), מצאנו חטאות פנימיות וחיצוניות. בחטאות הפנימיות (היינו זורקים דמן על הפירות הפנימיות, האימורין נקטרים על מזבח

החיצון ושאר הבשר והעור נשרף מחוץ למחנה, ואין ממנו לכהנים): "פר העלם דבר", בי"ד שהורו היתר על איסור כרת, ועשו רוב ישראל כהוראתם עפי"ה והוראת הבי"ד (ושאר הפרטים מבוארים במסכת הוריות), מביאים קרבן מן ה"פר" או השעיר. "שעיר עבודת כוכבים", סנהדרין שהורו היתר על עבודה זרה, ועשו רוב ישראל, כאשר שבים מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת, ודינו כמבואר לעיל בפר העלם דבר. "שעיר יום הכיפורים", הקרב ביוה"כ שעלה בגורל להקרבה ורעהו משתלח לארץ גזירה.

חטאות חיצוניות: שעיר לחטאת של מוספי ראשי חדשים, ומועדים.

עולה של ציבור: כבש, איל, פר. לא בא מ"עזים" (למעט המקורבים לצורך "קוץ המחבת"). והם "עולת תמיד" הבאה מן הכבש דבר יום ביומו האחד בבוקר והשני בין הערביים. "קרבן שבת" ב' כבשים לעולה, קרבים אחר תמיד של שחר בשבת. במועדים מוסיפים עוד קרבנות כדונם. "מוספי ר"ה", ב' פרים, איל אחד, שבעה כבשים (סה"כ 10 עולות, מלבד התמידים ושעיר לחטאת). "מוספי פסח" בכל יום משבעת ימי הפסח מקריבים מלבד התמיד (ושעיר לחטאת), ו' עולות כפי האמור בר"ח, ביום ב' של פסח הוא יום הגפת העומר מוסיפים עוד כבש לעולה. "מוספי עצרת", סה"כ מקריבים כו' קרבנות, וכך, ב' תמידים, ו' עולות כמו בר"ח, (ושעיר לחטאת), כאשר מקריבים את "שתי הלחם" קרבן המיוחד לעצרת, מקריבים עמו פר, ב' אילים, ז' כבשים ושעיר לחטאת, (ובנוסף מקריבים ב' שלמים שהם "כבשי עצרת"). "מוספי ר"ה", מעבר למה שמקריבים בר"ח, מוסיפים פר, איל, ז' כבשים, (ושעיר לחטאת). "מוספי יוה"כ", פר, איל, ז' כבשים (שעיר לחטאת ושעיר חטאת הפנימי שחברו משתלח). (בנוסף כהן גדול מביא "פר יוה"כ", ו' איל העולה). "מוספי חג הסוכות" ביום הראשון של חטאת יג' פרים, ובכל יום מימי החג ממעט אחד עד שבשביעי מקריב ז' פרים בלבד, וכל יום ב' אילים, יד' כבשים, (שעיר לחטאת) ותמיד. "מוספי שמני עצרת", פר, איל, ז' כבשים, (שעיר לחטאת) ותמיד.

שלמים של ציבור: ב' הכבשים הבאים בעצרת.

קרבן מנחה של ציבור: מנחת נסכים שהיא מנחת סולת. לחם הפנים. מנחת העומר. שתי הלחם.

עד כאן מיניו את הקרבנות ציבור ועניינם, ומעתה יש למנות את כל ענייני הקרבנות בקרבן יחיד, החלוקות בחטאות, אשם, עולה, שלמים, תודה, בכור, מעשר, פסח ומנחות. מחמת שכלה המקום, נמשיך בעז"ה בדפים הבאים.

סיכום הדף

נושאי שינוי בקודש בקרבנות. סתמא לשמה.

קרבן צריך להיות קרב "לשמה". ובהגדרתו זה שנויים להלן מן, ב ששה דברים שלשמה הזבח צריך להיות מוקרב, לפיכך במשנה מבואר "שינוי בקודש" (ועי' בתוס' אם אף על "שינוי בעלים", היינו לשם שמעון במקום לשם חובתו של ראובן) היינו חשב שמקריב עולה במקום שלמים, בכל הקרבנות, הקרבן כשר, אבל הבעלים לא יצאו ידי חובתם וצריכים להביא קרבן אחר. למעט: לדעת רבנו, פסח וחטאת, שבשינוי בקודש נפסלו ולא ממשכיים את סדר העבודה בהם לאחר השינוי, ומבארת המשנה שדון פסול בקרבן פסח שנשחט שלא לשמה, זה דווקא בנשחט בזמן הראוי לקרבן פסח היינו ביום יד' בניסן עד הערב, אבל בשאר ימות השנה פסח שיקרב שלא לשמה דינו כשאר קרבנות כיון שבין כך דינו כשלמים. וחטאת בכל זמן שהוא בשינוי בקודש פסולה. לדעת ר"א, מרבה אף קרבן אשם בשינוי בקודש נפסל. ולדעת יוסי בן חוני, קרבנות אחרים שנשחטו לשם חטאת או אשם, או לשם בזמן הקרבת הפסח, פסולים.

לדעת ישמעון אפי עזריה, קרבן הנשחט לשם גבוה יותר, קדוש, כגון קודשים קלים לשם קודשי קדושים. ולשם נמוך, פסול. ולכך בכור ומעשר בהמה שנשחט לשם שלמים, כשר שהיה בסוף גבוה יותר שיש בו זדיקת דם שתיים שהן ארבע. ואילו בכור ומעשר יש בהם מתנה אחת בלבד. ולא ידבר אשם שחט שלמים לשם בכור ומעשר, פסול.

בלשון המשנה מבואר "כשרים, אלא שלא עלו" מהמילה "אלא" מבואר שהקרבן בעצמו כשר ונשאר בקדושתו וממשכיים לזרוק דמו וכו' כדת וכדין ואסור לשנות בו מאומה, כדברי רבא שאמר, עולה שנשחטה שלא לשמה, אסור לזרוק את דמה שלא לשמה. מסברא, וכי משום ששינה פעם אחת צורך להמשיך ולשנות בה. ומפסקו, "מוצא שפתוך תשומר ועשית כאשר בדרת לך" אלקין ודבה אשר דברת בפירך, ואם הוגדר בפסוק בתורת "נדר" מדוע ההמשך בלשון "דבה", אלא אם נשאר כמו שאמר, הרי זה נדר, ואם הוקרב לשם דבר אחר, הרי זה נדבה, וצריך להמשיך להקריבה לפי מה שהיא עתה נדבה, ואסור לשנות בנדבה.

אמר רבינא לר"פ, אמש לא היית בבית מדרשו ורבא שאל קושיא ויש סתירה בין ב' מקומות, במשנה מבואר שאם הזבח נשחט שלא לשמה כשר ולא עלה לשם חובה, מדוקדק ש"בסתמא" כלומר בלא כוונה חיובית הקרבן נשחט לשם מה שהוא הוקדש וכאילו חשב לשמה, מאידך למדנו לגבי כתיבת הגט שאם לא נכתב לשם אשה מסוימת וכו' הוא פסול, הרי שבסתם אינו עומד לשמה. ביאר רבא, סתם זבח עומד להקרבה לשם מה שהוא, וסתם אשה אינה עומדת לגירושין. מבררת הגמ' את המקור שסתם זבחים מיועדים להקרבה לשמה, אלא לשון המשנה "כל הזבחים שנחטבו שלא לשמן" ואם בסתם לא היה מיועד לשמה, היה התנא כותב "שלא נחטבו לשמן". דוחה הגמ' שנוטח זה נאמר אף בגט שעליו אמרו שאין אשה בסתם לגירושין. ב' מבואר להלן כיצד לשמן ושמאל לשמן שדוקדק לשם מה שהוא הוקדש וכאילו חשב לשמה, מאידך למדנו שלמים, אבל אם לא היה חושב מאומה היה כשר, היינו סתמא לשמה. דוחה הגמ', כאן שונה הדבר לישן לתלות שעושה על ספק דעה ראשונה שכבר התחיל לשם פסח. ב' מבואר עוד "לא לשמן ולשמן לשם שלמים לשם פסח" דווקא בכה"ג פסול, אבל אם התחיל בסתמא ובכסף חשב על פסח, ואמרם סתמא לשמה וכשר. דוחה הגמ', שדוקדקם ויכוח סופו על תחילתו, אבל לא מחמת הדין של סתמא לשמה. אלא שנקט התנא כלשון שנוצר ברישא. ב' מבואר במשנה לקמן מן, שחטבו קרבן לשם ז' דברים, ואמר רבי יוסי כששר אף באופן שלא חשב על אף אחד מהדברים, וביאר הדבר שיש תנאי בי"ד שלא יאמר לשם מה הזבח, כדי שלא יטעה ויקריב לשם משהו אחר. הרי ברור שסתמא לשמה, שהרי לא היו מתקנים שישאר הזבח בלא מחשבה ויהיה פסול.